

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**

В І С Н И К

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВІННИЦЬКОГО ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО
КОЛЕДЖУ**

ВИПУСК № 1 (45)

Вінниця, 2024

ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

РІШЕННЯ

Національної ради України
з питань телебачення та радіомовлення
щодо реєстрації суб'єкта друкованих медіа
№ 967 від 28 вересня 2023 року
Журнал

Журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вишівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої, середньої та дошкільної освіти, здобувачів освіти та молодих науковців.

Вісник заснований у січні 2012 року, виходить 3 рази на рік

Мова видання: українська, англійська

Тематичні напрями Вісника:

- ❖ Інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку
- ❖ Педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання
- ❖ Германістика та славістика у сучасному науковому просторі
- ❖ Психолого-педагогічні умови формування та розвитку особистості вихованця
- ❖ Лабораторія педагогічної майстерності та професійного саморозвитку педагога
- ❖ Дисемінація передового педагогічного досвіду
- ❖ Challenges in Education
- ❖ Відомі імена року
- ❖ Проби пера
- ❖ Конкурси
- ❖ Рецензії

Номер затверджено на засіданні Вченої ради

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Протокол № 7 від 14 лютого 2024 року

Головний редактор: директор КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Войцехівський К.Ф.; **відповідальний редактор:** методист коледжу, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Руда Т.В., **медіа-редактор:** к.пед.н., доц. Марценюк О.Г.

Редакційна колегія: д.пед.н., проф. Мисліцька Н.А., д.філ.н. Войцехівська Н.К., к.філ.н., доц. Січкар С.А. (Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Когутюк О.В.

Відповідальність за зміст статей несуть автори

Матеріали видаються в авторській редакції

В 53 Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу : Випуск 1(45) /за заг. ред. К.Ф. Войцехівського. Вінниця : Твори, 2024. 168с.

ЗМІСТ

СЛОВО РЕДАКТОРА

БУГА ОКСАНА, Інвестиційна привабливість регіонів як основа сталого розвитку країни.....	6
<u>АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ У ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ЗАСОБУ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО</u>	

ФАХІВЦЯ

СВЕРЛОВИЧ ВАЛЕНТИНА, НАДКЕРНИЧНА ЛЮБОВ Сучасна модель практичної підготовки майбутніх педагогів у коледжі.	10
БУЛЕЙКО ОЛЬГА, КАРЛОВА ОЛЕНА, Підготовка практикоорієнтованого фахового молодшого бакалавра в ВСП Вінницькому фаховому коледжі будівництва, архітектури та дизайну КНУБА.	14
МАЙДАНИК ОЛЕНА, МАРІЯ СЕНИШИНА, Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до громадянського виховання молодших школярів.	18
МІЛЩУК СВІТЛАНА, Використання технології вебквестів під час організації літньої педагогічної практики здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта (з досвіду роботи)..	22
ЯКОВЛІВА ОЛЕНА, Процес спілкування як умова розвитку комунікативних умінь майбутніх учителів.....	27
ГУМЕНЮК ОКСАНА, Компетентнісна освіта - як основа професійно-особистісного розвитку майбутнього фахівця (з досвіду роботи)	29
ХАНИКОВА ІРИНА, СТЕЦЮК ІРИНА, Співпраця закладів педагогічної освіти з громадськими організаціями як засіб організації педагогічної практики роботи з дітьми з особливими освітніми потребами	31
ГАЛАН ОЛЬГА, ФАЛОВСЬКА ІРИНА, Дизайн-мислення в освітній діяльності.....	33
ДЕМКОВА ВІТА, Моделювання фізичних процесів у дослідницькій діяльності студентів.....	35
ЖУПАНОВА НАТАЛІЯ, Застосування моделювання на урок зарубіжної літератури.....	38
КОВАЛЬЧУК ІРИНА, ЧЕМЕРИС ІРИНА, Формування лідерських якостей у майбутніх фахівців як ключ до успіху в сучасному світі.	40
КОРНЕЛЮК ВІКТОР, Моделювання оцінювання взаємодії в освітньому процесі.	43
СОРОЧАН МАРИНА, Використання моделювання у процесі практичної підготовки як засобу професійно-особистісного розвитку здобувачів освіти в реаліях сьогодення.	45
ТЕРЕПА АЛЛА, Математичне моделювання як прийом формування математичної компетентності в майбутніх учителів початкової школи в педагогічних коледжах.	49
ВОЙТЕНКО ГАЛИНА, КУЗЕМА ГАННА, Вплив освітньої інноватики на креативний розвиток професійних здібностей майбутніх вчителів.	54
КРАМСЬКА ЗОЯ, КРУГЛИК МАРИНА, Проектування освітнього простору закладу дошкільної освіти як умова розвитку дитини.	57
ПАЩЕНКО МАЯ, КОВАЛЕНКО КАТЕРИНА, Реалізація моделі освітнього простору шляхом впровадження у практику технології педагогічного проектування у закладах дошкільної освіти...	59
СИНЕГУБ ЯРОСЛАВА, ГОРДІЙЧУК МАР'ЯНА, Моделювання освітнього середовища закладів вищої освіти.	61
ДЕНИСЮК ТЕТЯНА, ГОРОБЧУК КАТЕРИНА, Екологічний підхід до проблеми створення моделі освітньої системи в Україні.	63
ТРОЯН НАТАЛІЯ, ДІДЕНКО АНАСТАСІЯ, Дистанційне проведення педагогічної практики: важливі акценти впровадження (з досвіду роботи).....	65

МУЗИЧНИЙ СВІТ У НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

АГЕЙКІНА-СТАРЧЕНКО ТЕТЯНА, ЛЮБЧИК КАТЕРИНА, Світова прем'єра хорового циклу «Псалми Давидові» Р. Толмачова за поезією Т.Г. Шевченка.	67
СТЕПОВА АЛЛА, Музично-педагогічна діяльність українських композиторів XIX - початку XX століть.....	70
КАСЬКО ТЕТЯНА, СТОРОЖУК НАТАЛІЯ, Специфіка викладання хорового диригування в умовах дистанційного навчання для майбутніх вчителів музичного мистецтва.	75

ІСКРА СВІТЛАНА, ГАВРІЛОВА СОФІЯ , Організація роботи з вокальним ансамблем: теоретичні та практичні аспекти.	78
МАЗУР АЛЬБІНА , Формування музично-естетичного смаку студентів на занятті з постановки голосу.	81
ІСКРА СВІТЛАНА, КИРИЛЮК ДМИТРО , Вокально-хорове виховання як основа формування співацьких навичок школярів.	84
ЧОРНА НАТАЛЯ, ХОЛОДЮК МАРІЯ , Театралізована діяльність на уроках музичного мистецтва в ЗЗСО: види та форми.	88
БОГОЦЬКА ВАЛЕНТИНА, СЕГЕДА МИКОЛА , Використання мультимедійних технологій на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.	93
ТОМЧУК АННА, МЕЛЬНИК ГАЛИНА , Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі на уроках музичного мистецтва.	97

ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ

МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

СКРИПНИК НАДІЯ, ЛЕБЕДЬ ЮЛІЯ, ТКАЧУК АНАСТАСІЯ , Формування риторичної компетентності здобувачів освіти у процесі навчання.	101
МІНОВА ЄЛИЗАВЕТА, ГОЛОВАНЮК ВАЛЕНТИНА , Біблійні алюзії в контексті літератури постмодернізму (на прикладі роману «Історія світу в 10,5 розділах» Джуліана Барнса).	107
ІСКРА СВІТЛАНА, СТАВНІЙЧУК МАЙЯ , Український пісенний фольклор як складова репертуару дитячих вокальних ансамблів.	113
ВАЦАК КРІСТІНА , Концепти дитинства у творчості М. Вінграновського.	117
ЦІСАР ІРИНА, КСЕНЧИНА ОЛЕСЯ , Використання українського фольклору в мовленнєвому розвитку старших дошкільників.	120
БЕРЕЖАНСЬКА ОЛЬГА , Впровадження STEM-освіти на заняттях з української мови та літератури.	123
ЯКОВЕНКО ТЕТЯНА, ВОНСОВИЧ ОЛЕНА , Неокласичні традиції у творчості Максима Рильського.	126

НОТАТКИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ, ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ

ПЕТРЮК ВАЛЕНТИНА , Використання в організації роботи творів В.О.Сухомлинського як засобу морального виховання дітей дошкільного віку.	129
ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА, БАКУНЧИК ЯНА , Основні аспекти формування грамотності та розвитку мовлення здобувачів початкової освіти у процесі вивчення української мови.	132
ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА, ПАРУБОЧА МАРІЯ , Фундаментальність проблеми формування орфографічних умінь здобувачів початкової освіти у сучасному освітньому просторі.	137
ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА, МАРУЩАК ВІКТОРІЯ , Втілення інноваційних технологій на уроках в початковій школі як запорука ефективної спільної навчальної діяльності педагога та здобувачів початкової освіти.	140
ОСАДЧА ЛЮДМИЛА , Рівень хореографічної підготовленості старшокласниць на уроках фізичної культури за варіативним модулем «Хореографія».	146
ЦІСАР ІРИНА, БЛУДЧА АНАСТАСІЯ , Роль пісочної терапії у формуванні зв'язного мовлення дошкільнят.	148
ІННА БАРЩЕВСЬКА , Особливості діагностики та педагогічного супроводу дітей із синдромом Аспергера та СДУГ.	151
ВАКОЛЮК ТЕТЯНА, ЯКОВЛІВА ОЛЕНА , Проблема булінгу у шкільному середовищі.	155
ТАРАШЕВСЬКА ОЛЬГА, ЦІСАР ІРИНА , Інноваційні технології в роботі з дітьми ООП.	157
ЯКОВЕЦЬ НАТАЛІЯ , Літературний проект як ефективний формат освітньої діяльності в ЗДО, засіб розвитку національно-патріотичних почуттів дошкільників та формування інтересу до сучасної книги (зі збірника проектів за творами сучасних українських авторів).	160

ВІДОМІ ІМЕНА

КІСЕЛЬОВ ДМИТРО , Бертольт Брехт: теорія «Епічного театру». Зміст явищ.	162
ЛИСИЙ АНАТОЛІЙ , Наш останній король – Stanislaw August Poniatowski.	165

СЛОВО РЕДАКТОРА

Два роки Україна бореться проти агресії росії, два роки як життя народу поділилося на: до і після. Змінилося все: побут, цінності і навіть окремі професії. Єдине залишається непохитним – любов до Батьківщини та бажання бути вільними!

Попри важкі, нестабільні часи українська молодь вірить у власні сили та прагне справедливості. Велика кількість здобувачів освіти всієї України подалися до лав ЗСУ та борються за незалежність й суверенітет держави. І це свідомий вибір. Вибір, який заслуговує на повагу та за який не соромно!

Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж теж має своїх героїв. Це «вчорашні» студенти, які без вагань стали на наш захист. Ми стараємося підтримати та допомогти тим, які невтомно виборює кожен клаптик рідної землі.

З перших днів повномасштабного вторгнення студенти та працівники коледжу активно долучилися до волонтерської діяльності. Виготовлення окопних свічок та оберегів для захисників, пошиття балаклав, плетіння маскувальних сіток, донорство, приготування та доставка їжі, допомога біженцям, формування індивідуальних аптечок, участь у благодійних концертах та футбольних матчах – усе це види волонтерської допомоги, яку надавали та продовжують надавати наші студенти й працівники. Ми проводимо благодійні ярмарки, беремо участь у всеукраїнських акціях на підтримку ЗСУ і

військовослужбовців, які проходять лікування та курси реабілітації.

За ініціативи наших викладачів зібрані кошти та придбані автівки для підрозділів, в яких служать наші випускники, і на даний час перебувають на передовій.

Дуже боляче згадувати про втрати. Ми із сумом вшановуємо пам'ять тих, хто нажаль, віддав своє життя за майбутнє. Задля виховання патріотизму молодого покоління, з метою загострення уваги до сучасних проблем і цінностей у коледжі щоранку звучить хвилина мовчання в пам'ять загиблим воїнам та всім жертвам цієї кровавої війни, проводяться виховні заходи та години спілкування.

Ми відкрили Стіну пам'яті загиблих студентів і випускників коледжу аби ніхто і ніколи не викреслив із своєї пам'яті воїнів, які захищали нас, нашу землю, нашу країну від ворога.

Ми також беремо участь у благодійних акціях, які допоможуть нашим студентам обрати для себе правильну позицію та зрозуміти головне – Україна наше все!

І після темряви обов'язково прийде світло, й добро переможе зло. Ми свято віримо у Збройні Сили України і боремося до кінця. Ми продовжуємо писати, творити, досліджувати та навчати.... Правда на нашому боці, тому задля майбутнього покоління ми зобов'язані вистояти, і на своєму освітньому фронті зробити все можливе задля ПЕРЕМОГИ!!!

3. Півторацька Л. М. Відтворення поезії «Давидових псалмів» Т. Шевченка у творах українських композиторів ХХ–ХХІ століть : дис. ... доктора філософії 025 – «Музичне мистецтво», галузь знань 02 – «Культура і мистецтво». / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, Харків, 2023. 287 с.

4. Телеканал Віта. Мистецтво заради перемоги. «Псалми Давидові» звучатимуть у храмі Св. Духа. URL: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=CTtpab0jTQ> (дата звернення: 01.02.2024).

Стаття надійшла до редакції
11 січня 2024

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ XIX - ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

УДК 78.071.1(477)''19/20''

СТЕПОВА АЛЛА

старший викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У статті автор здійснює ґрунтовний аналіз педагогічного досвіду та музично-викладацької діяльності цілої плеяди видатних композиторів, педагогів, громадських діячів XIX – початку ХХ століть. До числа досліджених у статті знаних постатей музичного мистецтва та музичної педагогіки увійшли: М. Лисенко, М. Леонтович, І. Воробкевич, Ф. Колесса, К. Стеценко, В. Барвінський. Розглянуто організацію навчально-виховного процесу, представлені основні методи та засоби навчання, що формували гармонійно розвинуту особистість учня, спираючись на національне підґрунтя та патріотичне виховання.

Ключові слова: українські музиканти-педагоги, педагогічні методи, музично-творчі здібності, хорове мистецтво, фортепіанна гра.

Постановка проблеми. Умови жорсткої війни, у яких опинився народ України після повномасштабного вторгнення російських окупантів, та попередній досвід незалежного існування країни, а саме - значні соціально-політичні, економічні та культурні процеси, принципово змінили українську націю, поставивши українців перед гострою необхідністю вивчати свою історію та давні традиції, захищати свою землю сьогодні та набувати нових цінностей для прийдешніх поколінь. У зв'язку з цим, однією з важливих і складних проблем педагогіки стало формування принципово нових пріоритетів розвитку освіти і культури, які покликані виховувати національно свідомого громадянина та мислячу людину. Одним із шляхів розв'язання зазначеної проблеми є глибоке осмислення й усвідомлення історико-педагогічного досвіду педагогів музикантів XIX – початку ХХ століть. Адже цей період

відзначався національним піднесенням й боротьбою з російською імперією та радянською владою за право на ідентифікацію і свободу.

У XIX на початку ХХ століть національне відродження охопило багато європейських народів, серед них і українців. На українських землях почалося становлення модерної нації та усвідомлення українцями своєї самотності. Українські території тоді належали різним державним утворенням. Наддніпрянщина була під владою російської імперії, а західні землі — під владою Австрійської. Тому етапи розвитку освіти, науки та культури відбувалися під постійними утисками з боку влади. Та незважаючи на імперські режими та проведення свідомої політики етноциду, тобто стирання мовних, культурних та інших відмінностей народу, українці почали ще більше протидіяти. Інтелігенція: науковці, освітяни, митці, попри небезпеку,

продовжили працювати, відроджуючи та зберігаючи національні традиції, досягаючи нових висот, що на довгі роки ставали вірцевими та й досі лишаються актуальними.

Аналіз наукових джерел. Доцільність та актуальність дослідження проблем музичної освіти як у теоретико-методологічному, так і в історичному плані засвідчують численні праці вітчизняних науковців-музикантів. Серед них О. Михайличенко[4], О. Коменда [3], О.Фрайт [5], А. Завальнюк [2], Г. Довженко[1], Є. Товстуха, Л. Філоненко та інші.

Аналіз цих матеріалів доводить важливу думку про те, що творчо-педагогічна діяльність представлених у досліді митців є невід’ємною складовою і передумовою їх різнобічної творчої діяльності як композиторів, диригентів, просвітників та педагогів. А ширше — відіграють основоположну роль у процесі розвитку національної музичної освіти та виховання.

Мета статті полягає в розкритті особливостей педагогічного підходу українських музикантів-педагогів XIX – XX століття, яких об’єднувало стремління до піднесення української музичної освіти та мистецтва, шляхом прагнення до загального музичного навчання та усвідомлення важливого значення музики для виховання молоді.

Виклад основного матеріалу. Вивчення досвіду роботи фундаторів вітчизняної музичної педагогіки повинно займати значиме місце у становленні і роботі сучасного педагога-музиканта. Педагогічні погляди М. Лисенко, М. Леонтовича, І. Воробкевича, Ф. Колесси, К. Стеценка, В. Барвінського утворюють цілісну концепцію музичної освіти, основу на національно-патріотичному вихованні, активному використанні національних традицій, шанобливому ставленню до народної пісні, як першооснови музичного сприйняття і формування музичного досвіду, який визначає провідну роль фольклору у навчанні музиці. Обов’язковим елементом у практичній діяльності знані педагоги передбачали вільне володіння учнями

нотної грамоти, яку поєднували з різними видами музичної діяльності, займались розвитком музично-творчих здібностей і художньо-образного мислення.

Більшість з зазначених музичних педагогів працювали над створенням власних творів, які слугували навчальним матеріалом для учнів як на початковому етапі навчання, так і для подальшого їх музичного та професійного становлення.

Так, обробки народних пісень М.В. Лисенка, його солоспіви і хори в супроводі фортепіано пронизані любов’ю і пошаною до народної музики. Композитор цікавився естетичними проблемами музичного виховання, на власних творах виховуючи інтелектуально збагачену особистість митця.

Аналізуючи творчу діяльність М.Д. Леонтовича можна прийти до висновку, що фактично вся його композиторська творчість спонукалася його власними репертуарними потребами як керівника численних хорів. Це було викликано тим, що хорових пісень, розрахованих на сприйняття й виконання дітьми, було дуже мало, а головне, що майже зовсім був відсутній український національний дитячий репертуар.

К.Г. Стеценко став один з перших композиторів-педагогів, чия діяльність і творчість тісно пов’язана із школою, а його твори і досі справедливо займають значне місце в програмному репертуарі сучасних шкіл. Великого значення педагог надавав дії, руху, розвитку сюжетної лінії у творах для дітей. Серед його обробок народних пісень значне місце посідають колядки та щедрівки, особливо колядки-сцени, де відтворювалися яскраві картини побуту.

І.І. Воробкевич, працюючи з шкільною молоддю (зокрема, в сільських школах в Давидівцях і Руській Молдовиці) укладає «Співаники» для початкової школи, які відіграли дуже важливу роль у популяризації української народної пісні в міському побуті галицької та буковинської інтелігенції.

Що ж говорити про фундатора етнографічного музикознавства України

Ф.М. Колессу, який, працюючи професором Львівського державного університету ім. Франка та згуртувавши навколо себе молодих науковців і студентську молодь, навчав їх збирати фольклор. Напрацювання в цій галузі знайшли своє втілення в багаточисельних збірках та методичних посібниках педагога («Шкільний співаночок»).

Цікавими стали й досліді у вивченні та аналізі індивідуальних методів, знахідок та прийомів педагогічної практики зазначених митців.

Так, Микола Віталійович Лисенко (1842-1912) приділяв однаковий розвиток як теоретичній, так і практичній частинам навчання. У своїй діяльності притримувався принципу, що для становлення музиканта необхідно: вивчення теорії і сольфеджіо, основи композиції, запровадження у діяльність слухання музики, застосування сольної та ансамблевої гри, читання з листа та транспонування, а також публічні виступи.

З перших уроків фортепіано педагог починав не з постановки руки, а зі співу українських дитячих народних пісень. Максимальна увага зверталась на музичний розвиток: засвоєння технічного матеріалу, виконання гам, вправ, етюдів. Цікавою була методика постановки домашніх завдань – Микола Віталійович об'єм задавань формувал не від уроку до уроку, а відразу ставлячи кінцеву мету, вважаючи, що такий підхід сприятиме розвитку в учнів уміння розподіляти роботу.

Як хоровий диригент, М. Лисенко працював виключно із самодіяльними хорами. Хористами, як правило, ставали люди з прекрасними голосами, але без знання нот. Усю програму концертів співаки вчили по слуху напам'ять. Педагог наполягав на вмілій подачі слухачам народної пісні, акцентуючи увагу на її красі та емоційно-образному змісті.

Цікаві методичні підходи у навчанні фортепіано представлені й у педагогічних засадах Василя Олександровича Барвінського (1888-1963). Заняття педагог проводив за такими трьома головними

напрямами: робота над технічними вправами; вивчення творів; робота над виразністю.

В. Барвінський розглядав технічне вдосконалення як важливу ділянку виховання піаніста, серйозно займався вправами та методами їхнього опрацювання. Але головною метою навчання для нього завжди залишалася художня змістовність виконання. Головними пріоритетами піанізму в Барвінського були – «досконале ритмічне почуття», «прекрасний м'який удар», «широка лінія фрази», «пластична побудова» чи «перлиста вирівняна техніка», «пам'яттева та технічна витримка». Щодо інтерпретації творів, то на думку Барвінського, вона мала бути новою, індивідуальною та переконливою. Педагогу була притаманна прискіплива увага до нотного тексту. Він детально відпрацьовував з учнями кожен фразу, зосереджуючи їхню увагу на забарвленні звука, вимагаючи мелодійного і наспівного звучання інструмента.

Унікальним є педагогічний досвід Миколи Дмитровича Леонтовича (1877-1921) у формуванні хорового мистецтва. У своїй педагогічній практиці митець був прихильником аналітико-синтетичного методу викладання – від ознайомлення із загальним цілим до складових його частин і навпаки.

Застосовуючи свої методи у складанні репертуару, пропонував спочатку прості пісні, а далі складніші. В роботі звертав увагу на мотив, фразу, речення, період (куплет), враховував у процесі співу почуття ритму у дітей, застосовуючи при цьому відбивання ритмічного пульсу руками, ногою, пальцями, пропонував спів сидючи і стоячи, окремими групами та усіх разом, вважав необхідним вдаватися до музично-слухової наочності, зокрема співу вчителя.

На початковому етапі навчання співу дітей, педагог відштовхувався від примарних тонів, які беруться без зусиль, від середини діапазону з поступовим його розширенням. Леонтович зазначав, що діти

не повинні дуже голосно співати або кричати: це стоїть на перешкоді розвитку музичного слуху. Педагог наполягав на обов'язковому навчанні всіх дітей нотній грамоті і письму. Та на початковому етапі пропонував застосовувати безнотний спів («на слух») на основі народних мелодій, спираючись на релятивну сольмізацію. Розвиток слуху стояв на першому плані і проводився раніше вивчення нотної грамоти.

Також у своїй педагогічній діяльності Леонтович активно застосовував на уроці взаємозв'язок різних видів музичної діяльності, спонукав до творчості. Так, при виконанні пісень часто використовував інсценізацію та елементи танців. Відомо, що велика кількість створених ним пісень розрахована саме на виконання з участю солістів, солістів і хору, на діалогічний хоровий спів, інсценізовану гру, спів з елементами танцю або організацією певного ритмічного тла.

Не менш важливий педагогічний досвід Кирила Григоровича Стеценка (1882-1922), який розробив педагогічну систему музичного навчання і виховання в школі. Педагог наголошував, що навчання нотного співу треба проводити разом із розвитком музичних здібностей, виховання слуху, пам'яті, голосу, чуття ритму, звукоутворювання та навичками хорового співу.

Шкільна програма, розроблена Стеценком, складалася з практичного співу та вивчення музично-теоретичних наук, які розподілялися відповідно до ступенів школи. На першому ступені багато уваги приділялось організації дитячих музично-рухових ігор зі співами. На другому - передбачено ґрунтовне вивчення теорії музики. Третій спирався на вивчення гармонії, короткі відомості з енциклопедії музики, історії всесвітньої слов'янської та української музики, а також хорові твори й солоспіви. Підвищена увага до музично-теоретичних дисциплін на третьому ступені школи пояснюється автором необхідністю дати закінчену середню освіту в галузі музичного мистецтва всім дітям.

Навчальний матеріал К. Стеценка радив подавати наступним чином: висота тону, інтервали, метро-ритм, темп, динаміка, альтерація, багатоголосся. Він звертав увагу на вміння правильно дихати, на положення тіла при співі, формував відчуття співу «і вище, і нижче», радив читати вірші на одній висоті «всім класом, окремими партами і поодиночі». Завдяки цьому визначав, хто з учнів не «попадає в тон». З метою музичного «вирівнювання класу», розсаджував дітей зі слабкими музичними даними поміж більш здібними, пропагував прийом хорової декламації текстів дитячих пісень перед вивченням їх мелодій.

Натомість співу в школі «на слух» К. Стеценка вимагав навчати дітей співу по нотах, зазначав, що завдяки цьому спів перетворюється на мистецтво. Навчання співу з нот педагог поділяв на два етапи:

– *перший* (початковий етап навчання), на якому композитор пропонував кожний ступінь звукоряду записувати схематично «схдинками» («драбинкою») для координації зорових уявлень зі слуховими та вокально-руховою моторикою;

– *другий* – вивчати запис нот на нотоносці, елементарну музичну грамоту тощо.

Ісідор Іванович Воробкевич (1836-1903) поряд з композиторською і літературною діяльністю, багато сил віддавав музичній педагогіці. Постійно відчуваючи відсутність в українській педагогіці методичної літератури з музично-теоретичних дисциплін, вів активну публіцистичну роботу, де вказував основні принципи формування музичних навичок та розвиток здібностей. До їх числа можна віднести «Співаники», опубліковані в декількох частинах, підручники з сольфеджіо, теорії музики та гармонії. Також, Воробкевич нерідко виступав з лекціями про музику, писав науково-популярні статті на різні теми. До найвідоміших відноситься цикл статей "Наші композитори".

Неоцінним став вклад в музичну науку та мистецтво збирача етнографічно-фольклорної спадщини Філарета Михайловича Колесси (1871-1947).

Дослідник залишив унікальний, без перебільшення безцінний архів де зібрана усна народна творчість з найвіддаленіших регіонів України. Учений фіксував та зберігав українські народні пісні, обряди та звичаї у первісному незмінному вигляді, використовуючи найбільш досконалу методику, а саме: записи матеріалу робив дуже чіткими, при етнографічних описах використовував малюнки, фотокартки, заміри досліджуваних об'єктів тощо.

Із педагогічного доробку вченого зберіглася чернетка курсу лекцій «Усна словесність. Мої виклади з 1921–1922», які були прочитані у Львівському таємному університеті, а згодом лягли в основу підручника хрестоматії «Українська усна словесність». Також цінними стали рукописні матеріали до «Шкільного співаника» Ф. Колесси. Свої педагогічні напрацювання учений підсумував, викладаючи у Львівському університеті усну словесність і готуючи до видання курс лекцій: «Український фольклор у Львівському університеті. Цикл університетських лекцій. 1940–41», які, на жаль, так і не були опубліковані.

Висновки. Підсумовуючи огляд основних принципів роботи музичних педагогів XIX–XX століть можна зробити висновок, що музична освіта займала важливе місце у становленні молодого покоління. Втілюючи ідеї про обов'язкову музичну освіту, митці намагались створити сприятливі умови, аби охопити більшість української молоді. Учні отримували музично-теоретичні знання про нотну систему, здобували навички інструментальної гри та хорового виконання. Важливим при цьому ставали знайомство вихованців з джерелами народної пісенної творчості та вивчення народних традицій і звичаїв, а також особлива роль призначалась підбору та виконанню музичного репертуару, що спиралися на український мелос. Все це, у складні часи пригнічення та обмежень з боку російської влади, ставало проявом непокори та боротьби за українську ідентичність та забезпечувало культурний, національно-патріотичний розвиток української молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Довженок Г. Колесса Філарет Михайлович (1871–1947). Путівник по Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства фольклористики та етнології імені Максима Рильського. Київ, 2005, С.140–145.
2. Завальнюк А. Микола Леонтович. Дослідження, документи, листи: Монографія: До 125-річчя від дня народження. Вінниця: Поділля-2000, 2002. С.256.
3. Коменда О. Кирило Стеценко: індивідуальний стиль як чинник творчого універсалізму. Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2020. Вип. 127, С.7-26.
4. Михайличенко О. Музично-педагогічна діяльність українських композиторів і виконавців другої половини XIX – початку XX ст.. Історичні нариси. Мрія-1, 2005. С. 60.
5. Фрайт О. Микола Лисенко на порозі нової доби та його рецепції у наступних поколіннях українських композиторів / Українське музикознавство. Київ: НМАУ ім. П. Чайковського, 2003. Вип. 32. С. 236–247.
6. Шевченко Ю., Земляченко К. Естетичне виховання як важливий складник становлення особистості в молодшому шкільному віці. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка, Вип. 2, 2015. С.93-97

*Стаття надійшла до редакції
16 лютого 2024*